

מִי דַעַת

ההלכה השבועית מבית לימודי דעת / מאת הרב ד. אוסטרופ שליט"א
הלכות אלו היו למראה עיניו של הגר"מ שטרנבוך שליט"א.

הערה: אין ללמוד הלכה למעשה מתוך גליון זה. ככל שאלה יש להיוועץ במורה הוראה.

כמה יין צריך לשותות ע"מ שברכת היין תפטור שאר משקין?

אם שותה מן היין "מלא לוגמיו" (רוב רביעית), ודאי שהברכה שבירך על היין פטרה כל שאר משקים ששותה אח"כ. אך אם שותה פחות מזה, מסתפק ה"ביאור הלכה"⁵ אם ג"כ נפטור מברכת שאר המשקים או לא. ומשום כך כתב ה"ביאור הלכה", שמי שטעם קצת מן היין ולא שתה מלא לוגמיו, או יצא בברכת "שהכל" מאדם אחר שלא שתה כלל מן היין, או יברך שהכל על דבר אחר שאינו משקה כגון סוכר וכדו'.⁶

מה הדין לגבי ברכה אחרונה על שאר המשקים ששותה? כשם שנפטור מלברך ברכה ראשונה על משקים ששותה ע"י ברכת בורא פרי הגפן שמברך על היין, כך נפטור מלברך ברכה אחרונה על משקים ששתה ע"י ברכה אחרונה שמברך על היין.⁷

אמנם, ל"ז כששתה רביעית יין שאז לכו"ע צריך לברך ברכה אחרונה מעין שלש [על הגפן] על שתיית היין. אבל באופן ששתה מהיין רק כמלא לוגמיו, צ"ע מה יעשה לענין ברכת בורא נפשות על שאר המשקים.⁸

מי שאוכל יותר משלש סעודות בשבת האם צריך לחם משנה?

מצוה לבצוע על שתי ככרות בכל שלשת סעודות השבת.⁹ שתי ככרות אלו נקראות לחם משנה.¹⁰

דין זה של לחם משנה אינו נוהג דוקא בשלשה סעודות אלא בכל סעודה וסעודה שאוכל במשך השבת מצוה

מי שאוכל מזונות אחר קידוש היום האם צריך לברך שהכל על משקאות ששותה?

נפסק בשו"ע¹, שברכת "בורא פרי הגפן" שמברך על יין [או מיץ ענבים] פוטרת כל שאר מיני משקין. ונחלקו הפוסקים² אם פוטרת דוקא משקין שהיו לפניו על השולחן בשעת הברכה, או אפי' באופן שלא היו לפניו על השולחן אך היה דעתו עליהם בשעת הברכה. אבל באופן שגם לא היה בדעתו עליהם בשעת הברכה, לכו"ע אין ברכת בפה"ג פוטרת אותם.

וטעם הדבר, משום חשיבות היין שהוא ראש וראשון לכל שאר המשקים, לכן כולם נטפלים לו.³

אמנם כ"ז דוקא למי ששותה בעצמו מן היין, אבל מי שאינו שותה מן היין, אע"פ שיוצא בברכת בורא פרי הגפן ידי חובת מצות קידוש, אינו נפטור בזה מברכה על שאר המשקים.⁴

ומשום כך, בקידוש היום שיש שאינם נוטלים מיד ידיהם לסעודה אלא אוכלים מזונות [שבסעודה ודאי שאי"צ לברך על משקים ששותים], המקדש ששתה מן היין את השיעור הנצרך בשביל הקידוש (דהיינו כמלא לוגמיו), ודאי שנפטור מברכה על שאר משקים ששותה אח"כ [באופן שהיו לפניו על השולחן או שהיה דעתו עליהם], ושאר השומעים תלוי בזה, שאם לא טעמו מן היין כלל, לא נפטרו מברכה על משקים ששותים, וצריכים לברך עליהם. ואם טעמו מן היין, ישנו חילוק כמה יין שתו, וכפי שיבואר להלן.

⁵ סימן קע"ד סעיף ב' ד"ה יין פוטר וכו'.

⁶ שו"ע סימן ר"ח סעיף ט"ז.

⁷ עיין שער הציון סימן ר"ח ס"ק ע'.

⁸ עיין שמירת שבת כהלכתה ח"ב פרק נ"ה הערה א'.

⁹ סימן רע"ד א', ומשנ"ב שם ס"ק א'.

¹ סימן קע"ד סעיף ב'.

² עיין מ"ב סימן קע"ד ס"ק ג'.

³ מ"ב שם ס"ק ב'.

⁴ מ"ב שם ס"ק ג'.

לבצוע על שתי ככרות ולכן אם אוכל סעודה נוספת במשך השבת צריך גם בסעודה זאת לבצוע על שתי ככרות.¹⁰

האם אפשר להשתמש בחלה קפואה ללחם משנה?

כתבו הפוסקים שגם חלה קפואה אף שכרגע א"א לאכול אותה, מ"מ אפשר לצרפה לחלה נוספת בשביל לקיים מצות לחם משנה. אמנם דעת הגרש"ז אויערבך שמוותר להשתמש בחלה קפואה ללחם משנה רק אם עד סוף הסעודה תפשיר ותהיה ראויה לאכילה אבל אם תשאר קפואה עד סוף הסעודה אין להשתמש בה ללחם משנה.¹¹

על איזה חלה יש לבצוע קודם?

המנהג הנפוץ הוא לבצוע חלה אחת בלבד, אמנם ישנו מנהג לבצוע את שתי החלות ביחד.¹² לפי המנהג שבוצעים חלה אחת בלבד, ישנו חילוק בין סעודת הלילה לסעודת היום על איזה חלה לבצוע,¹³ שבסעודת הלילה צריך לבצוע את החלה התחתונה, ובסעודת היום צריך לבצוע את החלה העליונה.¹⁴ וביום טוב בין בסעודת הלילה ובין בסעודת היום צריך לבצוע את החלה העליונה.¹⁵

ובפוסקים הקשו, שהרי יש דין ש"אין מעבירין על המצוות", פירוש כשיש לאדם דבר מצוה לפניו אסור לו לדלג עליו ולעבור לדבר מצוה אחר שעומד אחריו, אלא עליו לקיים קודם את המצוה שלפניו, ורק אח"כ לעבור למצוה הבאה. [כגון בטלית ותפילין, שצריך שתהיה הטלית קרובה אליו יותר מהתפילין כדי שיוכל להתעטף בטלית לפני שמניח התפילין, שאם יהיו התפילין קרובים אליו יותר, אם יפגע בהם תחילה יצטרך להניחם קודם לטלית, כדי לא לדלג על מצוה זו המונחת לפניו ראשונה]. וא"כ בליל שבת שצריך לבצוע על החלה התחתונה, הרי הוא מעביר על המצוות, שמדלג את החלה העליונה שהיא קרובה אליו יותר, ובוצע את החלה התחתונה?

וכתבו בזה הפוסקים ב' אפשרויות שלא לעבור על דין זה. א. ה"ט"ז כתב, שיניח את החלה התחתונה קרוב אליו יותר מן העליונה, וכך אינו מדלג על העליונה. ב. המגן אברהם כתב, שבאמצע ברכת "המוציא" יקח את העליונה ויתן

אותה תחת התחתונה, וכך יוצא שבוצע על החלה שהיא עכשיו עליונה.¹⁶

מה הטעם שנוהגים לעשות סימן על החלה קודם ברכת המוציא?

כתב בשו"ע¹⁷ בדין בציעת הפת (של כל יום) שיחתוך קצת את הפת לפני הברכה, אך יזהר לחתוך באופן שעדיין ישאר הפת שלם.¹⁸ והטעם שצריך לחתוך קצת, כדי שלא יהא שיהוי רב בין הברכה לאכילה ויראה הדבר כהפסק.¹⁹ אבל בשבת לא יעשה כן,²⁰ מחשש שמא תשבר החלה קודם הברכה, או שיחתוך בעומק שכבר לא יקרא הפת שלם,²¹ ואז לא יוכל לקיים מצות לחם משנה.

אך בכ"ז כתבו הפוסקים,²² שהמדקדים נוהגים לעשות סימן עם הסכין על הפת קודם הברכה. והטעם כתב המחצית השקל²³, משום שיש דין כמה לבצוע מהפת (וכמו שיבואר בהמשך), לכן עדיף לעשות סימן על הלחם היכן לבצוע, כדי למעט את הזמן בין הברכה לאכילה כמה שאפשר.

כמה יש לבצוע מהחלה?

מצוה לכתחילה לאכול מהפרוסה שחתך ולא משאר הלחם, ואף כשמוציא אחרים מצוה שכל אחד יאכל מהפרוסה שחתך ולא משאר הלחם. ומשום כך יש ליזהר לחתוך פרוסה מספיק גדולה שתספיק לחלקה לכל המסובים.²⁴

בגליון הבא:

– האם צריך להתפלל מנחה לפני סעודה שלישית?

– האם אפשר לאכול סעודה שלישית בבוקר?

– האם על כל אחד מהמסובים לברך ברכת המוציא לעצמו או שיצאו כולם מבעל הבית?

– האם צריך לכסות את החלות גם בסעודה שלישית?

¹⁶ ראה כ"ז במ"ב שם ס"ק ה'. ועיין עוד שמירת שבת כהלכתה ח"ב פרק נ"ה סעיף כ"ג והערה פ"ה.

¹⁷ סימן קס"ז סעיף א'.

¹⁸ עיי"ש בשו"ע כיצד יעשה זאת.

¹⁹ מ"ב סימן קס"ז ס"ק ד'.

²⁰ רמ"א סימן קס"ז סעיף א'.

²¹ מ"ב שם ס"ק י'. ובמחצית השקל סימן רע"ה ס"ק א' כתב הטעם מפני שצריך שתהיה הפת שלימה לגמרי.

²² עיין מג"א סימן רע"ד ס"ק א'.

²³ על המג"א הנ"ל.

²⁴ מ"ב סימן קס"ז ס"ק י"ד. ועיין שמירת שבת כהלכתה ח"ב פרק נ"ה סעיף כ"ד.

¹⁰ רמ"א סימן רצ"א סעיף ד'.

¹¹ שמירת שבת כהלכתה ח"ב פרק נ"ה י"ב והערה ל"ט.

¹² מ"ב סימן רע"ד ס"ק ד'.

¹³ שו"ע סימן רע"ד סעיף א'.

¹⁴ והטעם הוא על פי הקבלה [רמ"א שם].

¹⁵ שם.

מרכז למודי דעת

- תכנית לימודים ייחודית המסייעת ללומד להגיע לרמה גבוהה בידיעת ההלכה.
- התכנית משלבת שיעורי הלכה כתובים הנשלחים בדיוור ישיר לבתי הלומדים, שאלות סיכום וחזרה, מבחנים תקופתיים, קשר עם רבנים ותעודה.
- שיעורים בהלכות: איסור והתר, שבת, עירובין, נדה, מקוואות, חופה וקידושין, אבלות.
- למודי דיינות.
- הכנה מושלמת לבחינות הסמיכה.

להצטרפות ולקבלת מידע נוסף חייגו:

03-6166340

E-mail: limd@netvision.net.il

www.limd.co.il